

IV.

HEGEDÜS ISTVÁN BESZÉDE

1875. márczius 15-én.

Tisztelt polgártársak!

Megünnepelni gyűltünk össze azon nap emlékét, mely hazánk szabadságának, erkölcsi újjászületésének diadalnapja volt. Egyesek és nemzetek azon napokat avatják föl ünnepekké, melyek a mindennapiság köréből őket kiemelték, melyeken a mult aspiratiója teljesült, jelenjökhöz több bizalmuk, jövőjökben több reményük volt. Ünnepekké avatják azért, hogy emlékezetükben frisítsék fel a lelkesedést, a mámort, a magasztaló sejtelmektől ittas pillanatokot, hogy a mindennapi élet emésztő küzdelmében akarataikat edzzék, a lelkesedés gyújtó hatása alatt fölmelegedjenek. A szív fölmelegedése pedig szükséges, hogy szárnyat nyerjen a gondolat, szentesítést,

erélyt az akarat. Ezért kell e nap emlékét újból és újból megünnepelnünk. Ünnepelni valódián csak az élő hit és lelkesedés tud. A mely eszmének ünnepet szentelünk, abban él hitünk, az iránt él lelkesedésünk. És ha a keresztény egyház a szeretet és halhatatlanság eszméinek csodaszerű diadalát évről-évre megünnepeli azért, hogy az élő hit elevenen tartassék, a lelkesedés kiolthatatlan Vesta-tüze nemzedékről-nemzedékre lángra gyujtassék: nem kell-e nekünk a szabadság magasztos eszméjének diadalnapját megünnepelnünk? Hiszen mit érne szeretet, halhatatlanság a szabadság nélkül, mely maga az élet joga, alapja, lelke?! Szabadság az emberi természet élő kinyilatkoztatása; maga a kifelé növekvő *Ember*. Ily eszmét nem elég magyarázni, tanítani az újabb nemzedéknek; de mint lelket, örökkéható szellemet átadni kell. Azért kell ünnepet szentelni nemzetünk történetében azon dicső nap emlékére, melyen a magyar nép ittasult lelkesedés, mámor érzése mellett proclamáta ez eszméket: Szabadságot a földnek, szabadságot az egyénnek s szabadságot a gondolatnak, szabadságot a népnek. Csoda-e, ha az eszmék varázsa szédítő magásra emelte a nemzetet, honnan mélyen zuhant alá? Csoda-e, ha az állam gályája vonzolására lebilincselte nép lánczait széttépte, maga ült a gályára, kezébe ragadta a kormányt és a haladás végtelen tengerére szállt? Csoda-e, ha azon korlátokat, melyeket hosszú mult rendre vont a haladás elé, *egyszerre* döntötte le? Csoda-e, ha a lelkesedés lángja tűzvzésés vált, mely a mult épületét egy nap alatt hamvasztotta el!

Csoda-e, hogy azon álmot, mely hosszú, mondhatni végetlen fejlődés után valósulhat: egyén és nép felszabadítása, társadalmi szellemi téren egyszersmind boldogítása, — *azonnal* akarta valósítani? Az alvajáró nem tudja, hogy álmodik. Igaza van Jókainak, hogy azon napokon az éjszakát átvirraszták, hogy nappal kétannyt álmodhassanak. Csoda-e, ha a nemzet, mint égberontó Icarus a mélybe, a szerencsétlenség, szenvedés örvényeibe zuhant alá; mert igen közel repült azon eszméhez, melyet szabadságnak nevezünk, de a mely az ember *istenülési vágya*? De Icarus az örvény mélyéből is arra buzdít a költő szerint: »Halandók, merjetek!« Merészség nélkül nincs szabadság; csak ahban halad az ember, hogy mindinkább megértvén a fejlődés törvényét, jobban megtanulja: *mit* merjen? A haladás törvénye nem természetfölötti: de a haladás lelkesedése természetfölötti erőre aczélozza az akaratot. Csoda-e, ha annyi nagyunk az erőfeszítésben szilánkká törött, ha Széchenyi, ha Teleki László önmagának gyilkosa lőn. Nem is volna eszme halhatatlan, ha valósulása *egy* nap történnék; de nem *élne*, ha bizonyos napokon nem hatna bűvös fényében, eszményi magasztosságban. Az eszme első futára az eszmény. Az eszmény vonz, boldogít; az eszme termékenyít, valósul. Az ifjúság és a nép, ez örök ifju, a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméit először csak mythos-szerű megjelenésükben érti meg: az élet küzdelmében a fény és köd eloszlik, a mindennapi élet rekkenő napja söt. De a mythos bűbajos fényét lelkünkben meg kell őriznünk.

ogy legyen a szívben egy hozzáférhetetlen, elévülhetetlen emlék, mely mindig buzdítson, ha csüggedünk, világojjon, ha életünk beborul. Legyen minden nép emlékében egy kiirthatatlan emlék, mely gyászos napjain mint szent hagyomány száll ajkról-ajkra, beköltözik az uj nemzedék szívébe. Márczius 15-ike ily emlék. Az emlékezet az egyetlen paradicsom, melyből ki nem üzethetünk, mondá Jean Paul; *az élet egysége*, mondá Rousseu. S hála néktek, kik a 48—49-iki napokat át éltétek, hogy nemcsak a leveretés fájó érzését, e márcz. 15-ike gyújtó, lelkesítő emlékét is átadtátok nekünk!

Ez emlékezet, e traditio megerősíti bennünk a szabadság eszméjének diadalában vetett hitünket. Az emlékezet és remény testvérek. A mely nemzetnek van emlékezte nagy tettekről, magas eszmékről, van reménye boldogabb életre. Megragadó jelenetet tár elénk a görög életből azon szokás, hogy a dóroknál az együttkezés alkalmával három kar dalolt: az öregek, az ifjak és a gyermekek kara. Az öregek ezt énekelték: *Mi is erőteljes ifjak voltunk; az ifjak: mi azok vagyunk, büszkék lehettek ránk; a gyermekek: mi azok leszünk, még pedig jobbak.* Ime a traditio megragadó adása.

Ti is öregek, kik ifju lelkesedéssel éltétek át a nemzet fölszabadulása nagy napjait, a visszaemlékezés des érzetével elmondhatjátok, mi is voltunk erőteljes ifjak. Mi elmondjuk: azok vagyunk; a mi kötelességünk azon eszméket, melyeknek halhatatlanságáért

ti véreztetek, szenvedtetek, valósítani. A jövő nemzedéket neveljük úgy, hogy mondhassa el: ifjak leszünk, s még jobbak. Így kell megörökíteni az ifjúságot a nép életében.

Igen, szükség azon eszmékbe vetett hitet táplálnunk, melyeket márczius 15-én proklamált a nép. Én azt tanultam e naptól, hogy igaza van korunk legnagyobb költőjének, Hugónak: *a nép az Ember*. Hiszen e nap volt azon korszakot alkotó nap, melyen a *nép* ragadta kezébe a hatalmat, s mi volt első dolga! Azon korlátokat döntötte le, melyeket az előítélet és az önzés emelt az ember és ember közt. Először is az emberi jogokat juttatá uralomra. Nem az előítélet ellen előítétetet, kaszt ellen kaszt uralmát helyezé; de a testvériséget, szabadságot, egyenlőséget mondta ki. Ime a nép az emberi jogok uralmát akarta; azért küzdött és bukott el. Igaza volt Nyári Pálnak, mikor a világsi katasztrófa után így szólott: »Mi elvesztünk, Magyarország elbukott, de a mit társadalmi téren kivivtunk, a nép fölszabadítása, az örökké fenn fog maradni és nem hiába vesztünk el.« Ime, 27 év múlva újult erővel, növekvő reménnyel, erősebb hittel áll a nemzet. A nagy napok megünneplése azért is újittatik meg örökké; mert minden alkalommal újabb jelentőséggel bír. A csüggedés, a gyász napjaiban ábrándos, éltető emlek volt; tavaly is szükségünk volt e nap emlékére, hogy aggályaink, hétköznapi küzdelmeink közt felmelegítsen. Ma, midőn a nemzet két legnagyobb pártja egyesült a haza ügyének jobbra fordítására, ma remé-

nyünket erősíti, éleszti. Nincs-e rokonság a két nap közt? 48-ban azt kerestük, a mi egyesít; az volt a jelszó: *Béke, Szabadság, Egyetértés*. Ma az egyetértés jelszavát a nemzet megérté. Egyesíté a közös visszaemlékezés, a közös remény. Igaz ugyan, hogy akkor a béke jelszava harcziriadóvá, a szabadság féket vetszett szenvedélylyé, az egyetértés a visszavonás iszonyu küzdelmévé vált. De azért erős hitünk, reményünk van, hogy most a mult keserű tapasztalatai után, a higadtság korszakában, midőn a pártok egyesültek, a kormány a fejedelemmel együtt élére állt a béke, szabadság nagy művének: nemzetünk jobb korszaka, fölvirágzása beáll.

De azért mondjunk áldást e napra, melyen e szent eszmék kimondattak, melyeknek áldását a jövő nemzedékek fokozottan fogják érezni. Legyen áldott azon férfiak hamva, kik megtanítottak, mint kell az életet az eszmék által megszentelni, a halál által halhatatlanná tenni. Legyen áldott azon lánglelkü költő emléke, ki lanttal kezében halt meg, de nyughatik; mert lelkét a lant dalaiba lehelte és dalai örökké visszhangozni fognak a nép lelkében, szívében, melyet szabadságának hitére megtanított. Legyen áldott azon férfiú, ki bár nem hangoztathatja honában lángoló ajkán a szabadság örök ígét; de neve él, lelke hat, mig él az eszme, melynek legékesszólóbb tolmácsa volt: a szabadság; ez pedig él örökké. Tanuljuk meg tőle azon lázas elégedetlenséget, mely maga a haladás szomja. Ezt örökítsük meg lelkünkben úgy, hogy akarjunk békét,

de csak a *szabadság által*, legyünk egyetértők; de csak a *szabadságban*. Így valósítjuk meg igazán 1848. márczius 15-ikének jelszavait: a békét, a szabadságot és egyetértést.*)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*) 1876-ban emlékbeszéd nem tartatott